

Струк Н. П., кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна

e-mail: struknp@gmail.com

Струк Т. В., студент, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка, м.Київ, Україна

e-mail: strukt2001@gmail.com

Економіка добробуту Вілфредо Парето як теоретична основа забезпечення високої якості життя населення

Анотація. У статті розглянуто теоретичні засади і принципи економіки добробуту за Вілфредо Парето. Узагальнено і продемонстровано можливість використання основних принципів теорії добробуту Вілфредо Парето для забезпечення високої якості життя населення. Запропоновано графічну модель поверхні можливостей корисності суспільства і позиціонування парето-оптимальної точки, якій відповідає максимальний рівень добробуту суспільства. Обґрунтовано, що стан оптимуму цільових функцій забезпечує збалансованість на всіх ринках. Доведено, що з врахуванням останніх досягнень теорії поведінкової економіки, принципи і теореми економіки добробуту Вілфредо Парето володіють достатнім потенціалом для раціоналізації і гармонізації цілей та інтересів учасників ринкових взаємостосунків з відповідними позитивними наслідками в змінах якості життя населення. Сформовано можливий і потенційний за очікуваними результатами напрям подальших наукових досліджень комплексного використання положень, принципів і законів формування економіки добробуту на засадах поведінкової економіки.

Ключові слова: якість життя; економіка добробуту; максимізація добробуту; парето-оптимальна точка; принципи економіки добробуту; Вілфредо Парето.

Struk Nataliia, Candidate of Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Public Management and Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Struk Taras, student, Institute of international relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

The Welfare Economy of Vilfredo Pareto as a Theoretical Basis for Ensuring High Quality of Life of the Population

Abstract. Introduction. In contemporary globalized world, improving the quality of life of the population is a criterion and a prerequisite for human development. Therefore, the search and definition of possible theoretical and practical approaches to improving the quality of life of the population are relevant and perspective research.

Purpose. The purpose of the article is to substantiate that the basic principles of the welfare theory of V. Pareto can be used as the theoretical basis of practical maintenance of high quality of life of the population in contemporary circumstances.

Results. The theoretical principles and principles of the welfare economy of Vilfredo Pareto are considered in the article. The possibility of using the basic principles of the Vilfredo Pareto welfare theory to ensure a high quality of life of the population is generalized and demonstrated. It is proved that according to the Pareto criterion (the criterion for the growth of societal welfare), movement towards the optimum is possible only with such a distribution of resources that increases the welfare of at least one person, while not reducing the welfare of anyone else. The model of the surface of the possibilities of utility of a society and the positioning of the pareto-optimal point, which corresponds to the maximum level of societal welfare, is proposed. It is substantiated that the optimum state of the target functions provides a balance at all markets.

Conclusions. Taking into account the latest achievements of the theory of behavioral economics, the principles and theories of the welfare economy of Vilfredo Pareto proved to have sufficient potential for rationalization and harmonization of the goals and interests of participants of market interactions with corresponding positive effects in changes of the quality of life of the population. The quality of life should become a consolidating idea in Ukraine that will enable the nation to build its own path of development, in which the ensuring of conditions for successful realization of the person will become the main criterion for evaluation of effectiveness of economic reforms.

Keywords: *quality of life; welfare economy; maximization of the welfare; pareto-optimal point; principles of welfare economy; Vilfredo Pareto.*

JEL Classification: A13; B13; B22.

Постановка проблеми. Досягнення високого рівня людського розвитку неможливе без високої якості життя. У сучасному глобалізованому світі якість життя населення є однією з найважливіших соціально-економічних категорій, якою визначається місце економіки будь-якої країни в світових рейтингах сталого розвитку. Тому пошук та визначення можливих теоретичних і практичних підходів до підвищення якості життя населення є актуальним і перспективним дослідженням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вихідні уявлення про рівень добробуту як визначення стандартів життя формувалися вже у роботах Аристотеля, І. Канта, К. Маркса, А. Сміта, Д. Рікардо, П. Самуельсона. Підходи до визначення поняття якості життя як соціально-економічної категорії та об'єкта економічного аналізу розглянуті в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких Д. Аджемоглу, В. Геєць, А. Гриценко, О. Грішнова, Дж. Колодко, Н. Ковтун, В. Лагутін, Е. Лібанова, Р. Бауер, Дж. К. Гелбрейт, У. Джеймс, І. Романюк, М. Спенс, Р. Таллер, А. Тоффлер, В. Тарасевич, С. Тютюнникова, Т. Пікетті, Дж. Форрестер, Ю. Харазішвілі. Попри велику кількість робіт і публікацій, присвячених цьому питанню, як на міжнародному, так і на вітчизняному наукових рівнях, немає чіткого визначення досліджуваного поняття.

Виходячи з цього, актуальними є питання вивчення категорії «якість життя населення» та дослідження її особливостей в сучасних умовах. Для цього важливим є застосування відомих теоретичних положень, новітніх підходів, успішних управлінських практик, інформаційно-комунікаційних і поведінкових технологій для підвищення життєвих стандартів населення і рівня його добробуту.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є доведення твердження, що основні принципи теорії добробуту В. Парето можуть бути використані як теоретична основа практичного забезпечення високої якості життя населення за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економісти всіх часів, поколінь і світоглядних орієнтацій, вивчаючи економічні явища, процеси і закономірності, мали на увазі добробут людей і збагачення своїх народів, а отже, забезпечення високої якості життя населення. Загальновідомим в історії економічної науки є той момент, що в результаті маржинальної революції відбувся перехід економічних досліджень з макроекономічного рівня на мікроекономічний. Метою досліджень стає поведінка людини, визначення мотивів її діяльності. Було визнано, що кінцевою метою людини є максимальне задоволення потреб або максимізація

добробуту. Ці питання досліджує теорія економічного добробуту. Її альтернативні варіанти були напрацьовані італійським економістом Вільфредо Парето й англійським ученим Артуром Пігу.

Вільфредо Парето (1848-1923) – італійський економіст і соціолог, учень Вальраса, представник математичної школи в буржуазній політичній економії, професор політичної економії Лозанського університету [1, с.161]. Парето розробив вихідні положення теорії добробуту. Предмет цієї теорії – опис економічного оптимуму і вироблення рекомендацій в економічній політиці держави. Парето сформулював чіткий критерій рівноваги (критерій найкращого розподілу ресурсів, що отримав згодом назву «оптимум Парето»): розподіл ресурсів визнається оптимальним, якщо не можна поліпшити становище будь-якого учасника економічного процесу, одночасно не знижуючи добробуту хоча б одного з решти. Згідно Парето, економічний оптимум – це конфігурація цін, яка отримує загальне схвалення; при цьому будь-яка інша конфігурація цін могла б поліпшити чиєсь становище, але тільки за рахунок погіршення становища будь-кого іншого [2, с.139].

«Оптимум Парето» – це відносний критерій ефективності (оптимальності) функціонування економічної системи, який конкретизує стан оптимальності в такому принципі: це досягнення ситуації, коли ніхто не може поліпшити своє становище без одночасного погіршення становища будь-кого іншого. Наведене формулювання «оптимуму Парето» відноситься до споживання. Забезпечення економічної рівноваги – необхідна умова досягнення оптимуму. Однак більш важливим В. Парето вважав все-таки визначення оптимуму щодо виробництва. При цьому йдеться про структуру виробництва за певного обсягу ресурсів і технічного забезпечення якає, згідно з його підходом, стає оптимальною тоді, коли збільшення виробництва одного блага є нездійсненним без одночасного зниження виробництва будь-якого іншого блага. Ця оптимальна ситуація виникає тоді, коли граничні продуктивності факторів виробництва у всіх варіантах їх застосування є рівними [3].

Виділяють три умови забезпечення оптимальності за Парето:

1) оптимальний розподіл благ між споживачами виходить з дотримання умов, згідно з якими гранична норма заміщення двох благ повинна бути однаковою для обох споживачів;

2) оптимальний розподіл ресурсів у виробництві;

3) оптимальний обсяг виробництва [3].

Згідно з критерієм Парето (критерій зростання суспільного добробуту), рух у бік оптимуму можливий

лише при такому розподілі ресурсів, що збільшує добробут принаймні однієї людини, не знижуючи при цьому добробуту нікого іншого. Вихідним положенням теореми Парето стали погляди Бентама та інших раннях представників утилітаризму з числа економістів про те, що щастя (розглянуте як задоволення або корисність) різних людей порівнянні і адитивні, тобто можуть підсумовуватися в якесь загальне щастя всіх. Тому, за Парето, критерієм оптимальності вважається не загальна можливість максимізації корисності, а максимізація останньої для кожного окремого індивіда в межах володіння певним вихідним запасом благ [1-4].

Тобто, виходячи з основного припущення про раціональність поведінки окремих економічних суб'єктів, можна стверджувати, що фірма при виробництві продукції використовує такий набір виробничих можливостей, що забезпечить їй максимальний прибуток, а споживач, своєю чергою, здобуває такий набір товарів, який забезпечить йому максимізацію корисності. Рівноважний стан системи передбачає оптимізацію цільових функцій (у споживача – максимізація корисності, у виробника – максимізація прибутку). Це і є Парето-оптимальний стан ринку.

Оскільки «держава», без сумніву, є виробником і постачальником державних послуг як «виробником», так і «споживачем» в обмін на сплату останніми податків, тобто виступає як третій партнер, який своїми організаційно-регулюючими впливами встановлює

правильний (на думку її функціонерів), необхідний для належного функціонування ринкового середовища порядок взаємодії всіх учасників тристоронніх стосунків, то значний практичний інтерес представляє можливість визначення і дослідження об'єктивних закономірностей раціональних (з точки зору максимізації добробуту суспільства) і парето-ефективних взаємостосунків в координатах «держава – виробник – споживач» [5, с.73].

Таким чином, використавши фундаментальні теореми економіки добробуту для опису взаємостосунків тріади «держава – виробники – споживачі» з врахуванням приведених уточнень стосовно раціональності поведінки всіх складових, ми отримуємо модель конкурентного економічного середовища, в якому рішення про виробництво та споживання приймаються суб'єктами господарювання (юридичними та фізичними особами) в організаційно-правових рамках, продиктованих державою і (що дуже важливо) проінтерпретованими її функціонерами.

В цьому випадку особливо цікавими є процес і умови позиціонування парето-оптимальної точки уже не на «кривій можливостей корисності», а на поверхні можливостей корисності, утвореній в просторі корисностей суспільства, представленого апаратом державного управління, який забезпечує корисність державі (Д), виробникам (В), що добиваються корисності власного бізнесу, і споживачами (С), кожен з яких переслідує власний індивідуальний інтерес і користь [5, с.75] (рис. 1).

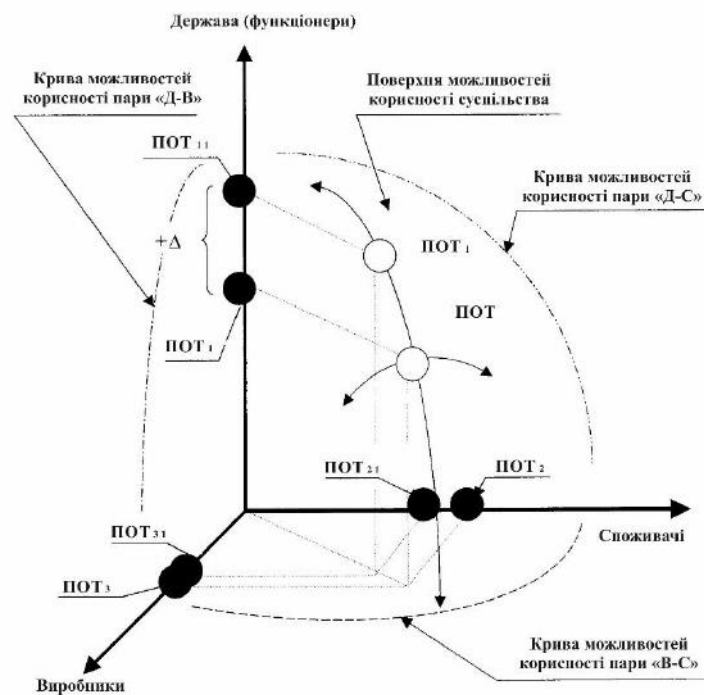

Рисунок 1 – Поверхня можливостей корисності суспільства і позиціонування парето-оптимальної точки, якій відповідає максимальний рівень добробуту суспільства

Джерело: [5]

Припустимо, що на поверхні можливостей корисності гіпотетично існує парето-оптимальна точка (ПОТ), якій відповідають максимальна збалансованість інтересів всіх учасників ринку і максимальний рівень добробуту населення, якого можна досягнути за наявного ресурсного потенціалу. При цьому слід розуміти, що, як і у випадку двомірної моделі парето-ефективної економіки, точка збалансованості всіх інтересів є в буквальному розумінні гіпотетичною і недосяжною. Однак прагнення максимально наблизитись до неї є необхідною умовою ефективної взаємодії всіх учасників ринку.

Просторова модель поверхні можливостей корисності наочно демонструє, що нарощування значення осьової координати корисності (виграш у ефективності) по одній з осей неминуче приводить до адекватного зменшення значень осьових координат по двох інших осях або зменшення другої осьової координати при збереженні стабільності третьої. Тобто будь-які самостійні дії будь-якої із складових тріади, спрямовані на забезпечення власного ринкового виграшу без врахування інтересів і можливої реакції інших учасників, неминуче обертаються для

останніх втратами з відповідним перерозподілом доходів. Отже, рівноважний стан системи передбачає оптимізацію цільових функцій трьох суб'єктів (споживача, виробника, держави).

Парето-оптимальний стан ринку означає, що коли всі учасники ринку, прагнучи кожний до своєї вигоди, досягають взаємної рівноваги інтересів і вигод, сумарне задоволення (загальна функція корисності) досягає свого максимуму (рисунок 2).

І це майже те, про що говорив А. Сміт у своєму знаменитому пасажі про «невидиму руку» (правда, не в термінах корисності, а в термінах багатства). Згодом дійсно була доведена теорема про те, що загальна ринкова рівновага і є Парето-оптимальний стан ринку [1-4].

Проведений аналіз поглядів В. Парето дає змогу дійти висновку, що їх зміст може бути зведений до двох тверджень, зокрема: будь-яка конкурентна рівновага є оптимальною (пряма теорема), оптимум може бути досягнутий конкурентною рівновагою, що означає, що обраний виходячи з деяких критеріїв оптимум найкращим способом досягається через ринковий механізм (зворотна теорема) [1-4].

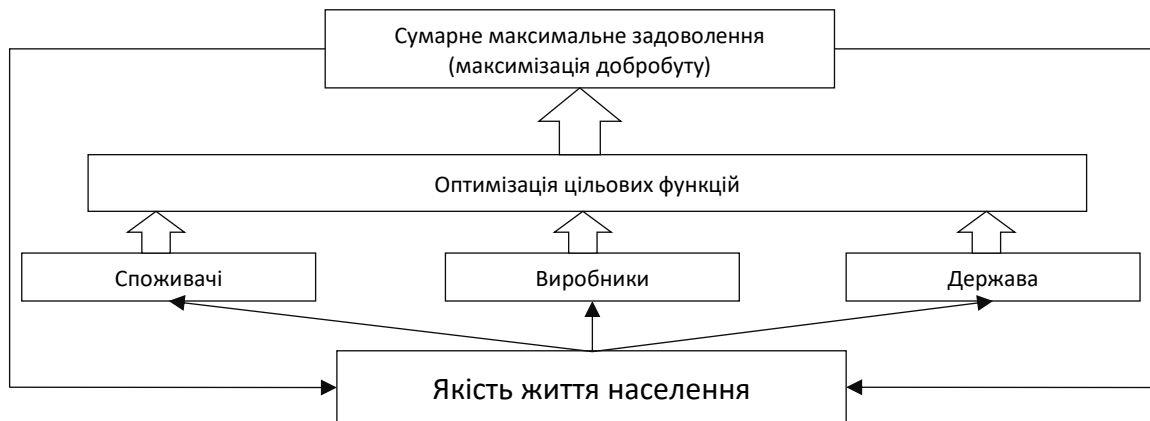

Рисунок 2 – Модель максимізації добробуту всіх учасників ринку

Джерело: розробка авторів

Це означає, що стан оптимуму цільових функцій якраз забезпечує збалансованість на всіх ринках. Оптимізація цільових функцій, за Парето, означає вибір найкращої альтернативи з усіх можливих всіма учасниками економічного процесу. Модель Парето припускає несприйнятливості суспільства до нерівності. Такий підхід стане більш зрозумілий, якщо взяти до уваги «закон Парето», або закон розподілу доходів. На основі вивчення статистичних показників ряду країн у різні історичні епохи Парето встановив, що розподіл доходів вище певної величини зберігає значну стійкість. Це свідчить, на його думку, про нерівномірний розподіл природних людських здібностей, а не про недосконалість соціальних умов. Звідси випливало вкрай скептичне ставлення Парето до питань соціальної перебудови суспільства [1-4].

Однак важко заперечувати положення, що оптимальне, за Парето, дуже часто є соціально неприйнятним. Тому навіть у руслі неокласичного напрямку політичної економії формувалися і інші теорії добробуту.

У процесі аналізу основних положень і принципів В. Парето ми дійшли до висновку, що якість життя можна трактувати як рівень задоволення і задоволеності різноманітних потреб особистості, соціальних груп і суспільства, що в цілому характеризує їх рівень розвитку і добробут населення. Якщо за основу обґрунтування критерію справедливості взяти теорію суспільного добробуту, то, умовно, теоретичним критерієм справедливості можна вибрати один з критеріїв оцінки суспільного добробуту, наприклад, критерій Парето-ефективності, що базується на

уявленні суспільного добробуту як вектора добробуту окремих споживачів. При цьому добробут зростає, якщо зростає корисність, яку отримує окремий споживач, якщо корисність решти членів суспільства принаймні не зменшується. Цей критерій відповідає теорії класичного лібералізму, у якій центральне місце посідають інтереси особистості. Відповідно до цієї теорії, кожна людина готова і здатна сама найбільш ефективно реалізувати свої таланти. Суспільство за цих умов трактується як сукупність таких людей (індивідів), а добре суспільство – як таке суспільство, яке не перешкоджає людям вільно реалізовувати свої приватні інтереси.

Уряди створені людьми для захисту їхніх прав (передусім – права набувати, володіти і використовувати приватну власність). Рівність за умов лібералізованої економіки – це рівність можливостей, а не результатів. Справедливість встановлюється ринком, а ефективність розуміється як Парето-ефективність, тобто ресурси дістаються тим особам, які можуть сплатити за них більшу ціну, і, як наслідок, краще (більш раціонально) їх використати [6, с.216-225]. Теоретичний потенціал наведених вище понять важко заперечити. Питання ж їх практичного використання і отримання зустрічаються з безліччю проблемних, конфліктних і кризогенеруючих ситуацій, обумовлених недосконалістю людських стосунків у трансформаційних суспільствах недосконалої ринкової економіки.

Проте у дослідженні В. Варцаби обґрунтовано і доведено достовірність гіпотези про існування прямого зв'язку між фактом досягнення будь-якою системою Парето-оптимального стану ринку внаслідок досягнення і тривалого підтримання гармонізованих стосунків між всіма його учасниками. При цьому сам процес гармонізації ґрунтувався на переконанні, що ринок є саморегулювальною системою з існуванням природної гармонії між конфліктуєчими інтересами його агентів, висунутої на основі стверджень Адама Сміта про те, що врахування інтересів однієї сторони іншою приводить до задоволення інтересів цієї і іншої з досягненням «гармонії», а також Фредеріка Бастіа про те, що «... всі законні інтереси гармонійні» [7].

Звідси цілком очевидним був висновок, що будь-який Парето-оптимальний стан системи із існуючої множини можливих може бути досягнутий ринковими методами шляхом прийняття суб'єктами господарювання таких рішень щодо керування своїми доходами, які в рівновазі даватимуть результат, що співпадатиме із станом, вибраним ними за мету. Проте, навіть Парето-ефективний ринок може підштовхнути (і підштовхує) певних індивідумів і їх групи до соціально небажаного розподілу та обміну (свавілля і корупція в органах державної влади, в середовищі чиновників, підприємців тощо). Тому держава і її управлінські структури повинні доповнювати і корегувати механізм «невидимої руки»,

компенсуючи неспроможності ринку та забезпечуючи Парето-ефективну економіку.

Однак, саме управлінська складова соціально-економічних систем не поспішає виконувати цей обов'язок в зв'язку з розквітом в її середовищі таких притаманних людській поведінці чинників, як непрофесіоналізм (когнітивні та емоційні обмеження), інформаційна асиметрія, свавілля і корупція, недосконалість прийнятих рішень суб'єктами управління і об'єктами їх впливу – людьми в процесах взаємодії типових пар «суб'єкт – об'єкт», «уряд – суспільство», «керівний орган – персонал», «керівник – підлеглий», «менеджер – працівник», «постачальник – споживач», «продавець – покупець» [8, с. 375-379].

Оскільки й у суспільстві, й у національній економіці панують і поглиблюються дисгармонічні стосунки між суб'єктами і об'єктами у всіх сферах життєдіяльності, це суттєвим чином погіршує отримані економічні, соціальні і політичні результати з відповідним погіршенням рівня і якості життя людей. У зв'язку з цим, очевидний інтерес можуть становити дослідження взаємодії в ринкових процесах індивідумів/груп з врахуванням їх здатності і готовності до гармонізації своїх і чужих інтересів, до встановлення економічної гармонії – рівноваги інтересів і вигод шляхом удосконалення управлінських впливів на процеси гармонізації інтересів і вигод учасників ринкових стосунків з врахуванням можливостей процесу Парето-оптимізації за рахунок мінімізації впливу названих вище негативних складових поведінки ринкових контрагентів з отриманням таких економічних результатів, які суттєво покращать якість життя учасників.

Очевидно, що у нинішніх умовах загрози подальшого зниження якості життя в Україні обумовлені впливом комплексу факторів – як зовнішніх (несприятлива геополітична ситуація, валютно-фінансова нестабільність, надмірна залежність від світових сировинних ринків), так і внутрішніх (падіння ВВП, високий рівень корупції, тінізація економіки, гострі структурні дисбаланси). Слід також вказати на поглиблення в Україні інституційного розриву, що проявляється через інституційні пастки, численні ринкові бар'єри та деформовані норми [9, с.7-11; 10].

У зв'язку з цим актуальним на державному рівні є формування ефективного механізму здійснення моніторингу якості життя населення. При цьому якість життя повинна створювати можливості для формування додаткових каналів ресурсно-інформаційного обігу з механізмами зворотних зв'язків.

Незважаючи на високий потенціал практичної значущості таких досліджень, свідченням чого є присудження Нобелівської премії 2017 р. американському економісту Річарду Тейлеру за

створення поведінкової економіки [11], якою вивчається вплив соціальних, когнітивних і емоційних чинників на ухвалення економічних рішень окремими особами і їх групами та наслідки, ці дослідження ще не отримали масштабного впровадження у практику реалізації економічної політики держави з урахуванням досягнень відповідних результатів якості життя.

Висновки та перспективи подальших розвідок. У статті обґрунтовано, що основні принципи теорії добробуту В. Парето можуть бути використані як теоретична основа практичного забезпечення високої якості життя населення в сучасних умовах. Зроблено висновок, що сьогодні важливим є вивчення різних підходів до дослідження поняття «якість життя». Дослідження якості життя дозволяє скласти уявлення про реальну суспільну ситуацію в країні, визначити потенційні можливості і перспективи розвитку соціальних суб'єктів різного рівня (від індивідуума і сім'ї до регіону чи країни в цілому) і на основі цього

знайти правильні механізми оптимізації соціальних умов в інтересах окремої людини, сім'ї, суспільства і держави.

Продемонстровано, що з врахуванням останніх досягнень теорії поведінкової економіки принципи і теореми економіки добробуту Вілфредо Парето володіють достатнім потенціалом для раціоналізації і гармонізації цілей та інтересів учасників ринкових взаємостосунків з відповідними позитивними наслідками в змінах якості життя населення. Сформовано можливий і потенційний за очікуваними результатами напрям подальших наукових досліджень комплексного використання положень, принципів і законів формування економіки добробуту на засадах поведінкової економіки.

Якість життя має стати в Україні консолідуючою ідеєю, яка дасть змогу нації вибудувати власний шлях розвитку, в якому забезпечення умов для успішної реалізації особистості стане основним критерієм оцінювання дієвості економічних реформ.

Література:

1. Тарасевич В. М., Петруня Ю. Є. Історія економічних вчень. К. : Центр учбової літератури, 2013. 352 с.
2. Лукашевич В. В., Пеньковський Д. Д. Історія економічних вчень. М. : Національний інститут бізнесу, 2013. 139 с.
3. Економічні погляди Вільфредо Парето. URL: http://stud.com.ua/47071/politekonomiya/ekonomichni_poglyadi_vilfredo_pareto#17 (дата звернення: 08.01.2019).
4. Артеменко О. Моделі людської поведінки і класифікація економічних агентів у контексті економічної безпеки держави. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2014. №19. С. 28-36.
5. Петренко В. П. До визначення шляхів оптимізації стосунків держави, виробників і споживачів з використанням закономірностей парето-ефективного ринку. *Науковий вісник ІФНТУНГ*. №4. С. 71-76.
6. Спенс М. Нова конвергенція. К. : Темпора, 2017. 352 с.
7. Варцаба В. І. Регіональний менеджмент: теорія і практика гармонізації цілей та інтересів влади, науки, бізнесу : монографія. ІФНТУНГ, 2015. 499 с.
8. Пікетті Т. Капітал у XXI столітті. К. : Наш формат, 2017. 696 с.
9. Лагутін В. Стабільність суспільного розвитку: досвід міждисциплінарного дослідження. *Економічна теорія*. 2017. №2. С. 5-18.
10. Кругман П. Треба говорити про визначальну роль держави у подоланні кризи, про необхідність втручання у ринкові механізми та ручного керування / Інтерв'ю з П. Кругманом [Бесіду вела Ю. Самаєва]. URL: https://dt.ua/macrolevel/nobelivskiy-laureat-pol-krugman-treba-govoriti-pro-viznachalnu-rol-derzhavi-u-podolanni-krizi-pro-neobhidnist-vtruchannya-u-rinkovi-mehanizmi-ta-ruchnogo-keruvannya-254451_.html (дата звернення: 08.01.2019).
11. Thaler Richard H., Sunstein Cass R. *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness* [Text]. Penguin Books, 2008. 293 p.

References:

1. Tarasevych, V. M. & Petrunja, Ju. Je. (2013). *Istoriya ekonomichnykh vchenj* [History of economic thought]. Kyiv: Centr uchbovohoji literatury.
2. Lukashevych, V. V. & Penjkovskij, D. D. (2013). *Istoriya ekonomichnykh vchenj* [History of economic thought]. M.: Nacionalnijnyj instytut biznesu.
3. Ekonomichni pogljady Vilfredo Pareto. Retrieved from: http://stud.com.ua/47071/politekonomiya/ekonomichni_poglyadi_vilfredo_pareto#17
4. Artemenko, O. (2014). Models of human behavior and the classification of economic agents in the context of economic security of the state. *Ukrainsjka nauka: mynule, suchasne, majbutnje*, 19, 28-36.
5. Petrenko, V. P. By defining ways to optimize relations between the state, producers and consumers using the pareto-efficient market. *Naukovyj visnyk IFNTUNGh*, 4, 71-76.
6. Spens, M. (2017). *Nova konverghencija* [New convergence]. Kyiv: Tempora.
7. Varcaba, V. I. (2015). *Reghionalnijnyj menedzhment: teorija i praktyka gharmonizaciji cilej ta interesiv vlady, nauky, biznesu* [Regional management: the theory and practice of harmonizing the goals and interests of power, science and business]. IFNTUNGh.
8. Piketti, T. (2017). *Kapital u XXI stolitti* [Capital in the XXI century]. Kyiv: Nash format.
9. Laghutyn, V. (2017). Stability of social development: experience of interdisciplinary research. *Ekonomichna teorija*, 2, 5-18.

10. Krugman, P. Treba ghovoryty pro vyznachaljnu rolj derzhavy u podolanni kryzy, pro neobkhidnistj vtruchannja u rynkovi mekhanizmy ta ruchnogo keruvannja [We must talk about the decisive role of the state in overcoming the crisis, the need for intervention in market mechanisms and manual control]. Retrieved from: https://dt.ua/macrolevel/nobelivskiy-laureat-pol-krugman-treba-govoriti-pro-viznachalnu-rol-derzhavi-u-podolanni-kryzi-pro-neobhidnist-vtruchannya-u-rinkovi-mehanizmi-ta-ruchnogo-keruvannya-254451_.html

11. Thaller, R. H. & Sunstein, C. R. (2008). Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness. Penguin Books.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License